

30% ΕΚΠΤΩΣΗ ΣΤΙΣ ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ + 2 ΒΙΒΛΙΑ ΔΩΡΟ!

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΠΙΤΑΓΗ **6€**
+ Δωρεάν
ταχυδρομικά
για τις αγορές σας!
(σελ. 7)

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΕΥΧΟΣ 202 • ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2013 • €4

ΛΕΙΨΙΑ

Η ήττα του Ναπολέοντα
στη Μάχη των Εθνών
200 ΧΡΟΝΙΑ 1813

ΚΛΕΙΣΘΕΝΗΣ

Ο τυράννος
της Σικυώνας (Θες πλ. π.χ.)

Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΑΝΤΕΠΙΘΕΣΗ ΣΤΗ
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

(28 Οκτωβρίου - 13 Νοεμβρίου 1940)

ΟΙ ΑΝΤΙΑΡΜΑΤΙΚΕΣ
ΤΑΚΤΙΚΕΣ ΤΟΥ
ΑΦΡΙΚΑ ΚΟΡΠΣ

Αντιμετωπίζοντας τα βρετανικά
τεθωρακισμένα

Ο ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ
ΤΟΥ ΘΕΩΔΩΡΟΥ Β' ΛΑΣΚΑΡΗ

Αγνωστές σελίδες δοξας
της Αυτοκρατορίας της Νίκαιας (1265-58)

Ο Δ' ΒΕΝΕΤΟΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Βενετοί και Έλληνες επιχειρούν κατά των Οθωμανών στην Πελοπόννησο (1463-1479)

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΑΝΑ-ΙΟΥΝΙΑΝΑ 1863 - Εμφύλιος πόλεμος στην Αθήνα του 19ου αιώνα

Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΛΟΜΠΟΖΙΤΣ - Το πρώτο αίμα του Επταετούς Πολέμου (1 Οκτωβρίου 1756)

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΒΙΩΣΗ/RE-ENACTING - Ξαναζώντας την Ιστορία

www.gnomonpublications.gr

Ανάγλυφες μετόπες, πιθανώς από τον «μονόπτερο» του Κλεισθένη στους Δελφούς, όπου απεικονίζονται οι ήρωες Διάσκουροι (Κάστορας και Πολυδεύκης) και Αφαρείδες (Ιδας και Λυγκέας) να απαγούν αγέλη βοδιών. Οι μετόπες αυτές βρέθηκαν εντοιχισμένες στον νεώτερο θησαυρό των Σικωνίων.

Την περίοδο 600-530 π.Χ. εμφανίστηκαν σε ορισμένες πόλεις-κράτη προσωπικότητες που ενσάρκωσαν, με αντιπροσωπευτικό τρόπο, την εξωτερική πολιτική των τυράννων της αρχαϊκής εποχής. Ανάμεσά τους ήταν ο Κλεισθένης, ο τύραννος της Σικωνίας, παππούς του ομώνυμου μεταρρυθμιστή του αθηναϊκού πολιτεύματος. Ο Κλεισθένης, έχοντας να αντιμετωπίσει σοβαρούς κινδύνους από το γειτονικό Αργος και την αρχική δυσμένεια του δελφικού Ιερού, προσπάθησε και πέτυχε να ισχυροποιηθεί στον ελληνικό χώρο και να αποκομίσει ισχυρά οφέλη από το ακμαίο εμπόριο της Δύσης, αναδεικνύοντας την πόλη του από μια ασήμαντη αγροτική κοινότητα σε πανελλήνια δύναμη.

ΚΛΕΙΣΘΕΝΗΣ

Ο τύραννος της Σικυώνας 6ος αι. π.Χ.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΑΡΟΥΦΑΛΗΣ
Ιστορικός - Αρχαιολόγος

Ο Κλεισθένης του οίκου των Ορθαγοριδών έγινε τύραννος περί το 600 π.Χ., αν πιστέψουμε στην παράδοση την οποία διασώζει ο ιστορικός Νικόλαος Δαμασκηνός (FGH 90 F 61, κείμενο 43. Βλ. επίσης Διόδωρος Σικελιώτης 8, 24), αυτό το κατόρθωσε εξαπατώντας τον εξάδελφό του Ισόδημο, διάδοχο του Ορθαγόρα, του ανθρώπου δηλαδή που ως στρατιωτικός ηγέτης εγκαθίδρυσε την τυραννίδα στη Σικυώνα κατά το διάστημα 630-620 π.Χ. Στο ίδιο κείμενο ο Δαμασκηνός παραθέτει μια σειρά από βαρείς χαρακτηρισμούς για τον Κλεισθένη: «δόλιος», «φοβερός», «δραστήριος», «βιαιότατος» και «ωμότατος». Πάντως, ο Κλεισθένης πρέπει να ήταν εξέχον στέλεχος της αριστοκρατίας της Σικυώνας, αν κρίνουμε από το γεγονός ότι ο παππούς του Μύρων Α' ήταν νικητής στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 648 π.Χ., περίοδο κατά την οποία σε αυτούς λάμβαναν μέρος μόνο οι πλουσιότεροι και τα μέλη της αριστοκρατίας. Φαίνεται ότι ο Κλεισθένης προέβη σε ένα είδος εσωτερικής «ανακτορικής» επανάστασης, θάζοντας να δολοφονήσουν τον έναν από τους εξαδέλφους του (Μύρωνα Β') και εκθρονίζοντας τον άλλον (Ισόδημο). Η επίσημη δικαιολογία του Κλεισθένη – την οποία διασώζει ο Εφορος – ήταν ότι συνωμοτούσαν με τους Κυψελίδες της Κορίνθου.

Από την άλλη πλευρά, υπάρχει η μαρτυρία του Αριστοτέλη, σύμφωνα με την οποία ο Κλεισθένης συνέχισε την ίδια μετριοπαθή πολιτική των προκατόχων του Ορθαγοριδών, και μάλιστα «απεδείχθη πως περί τα πολιτικά δεν ήταν ευκαταφρόνητος» (Αριστοτέλης, «Πολιτικά» 1315b, 21), ενώ η χρηστή διαχείριση των κοινών τον κατέστησε ιδιαίτερα δημοφιλή. Πρέπει, ωστόσο, να είμαστε ιδιαίτερα προσεχτικοί όταν βασιζόμαστε σε παρόμοιες αντιφατικές παραδόσεις προκειμένου να ερμηνεύσουμε τον χαρακτήρα μιας τυραννίδας ή ενός τυράννου όπως του Κλεισθένη.

Ωστόσο, στον βαθμό που είναι δυνατόν να στοιχειοθετηθεί μια υπόθεση με βάση τα παραπάνω και σε συνδυασμό με όσα θα παρατεθούν στη συνέχεια, μπορεί να λεχθεί πως ο Κλεισθένης της Σικυώνας ήταν σίγουρα ένας «δραστήριος» τύραννος. Μια σειρά από ιστορικές διηγήσεις και αναφορές υποδηλώνουν πως ο κύριος λόγος για τον οποίο γίνεται αναφορά στο όνομα του Κλεισθένη στην αρχαία γραμματεία δεν είναι βέβαια μόνο η συγγένειά του με τον διάσημο εγγονό και συνονόματό του μεταρρυθμιστή των Αθηνών.

Όταν ο Κλεισθένης έγινε τύραννος στις αρχές του 6ου αιώνα π.Χ., η Σικυώνα δεν ήταν μια αδύναμη πόλη – αντίθετα, φαίνεται ότι είχε κατορθώσει να προσπορίσει σημαντικό πλούτο ως αποτέλεσμα της ευημερούσας αγροτικής της οικονομίας αλλά και της

Αργυρός στατήρας
Σικυώνας με έμβλημα
τη χίμαιρα.

ακμαίας χειροτεχνίας χαλκού και κεραμικής, κερδίζοντας έτσι τη φήμη σπουδαίου καλλιτεχνικού κέντρου. Η Σικυώνα υπήρξε ηγετικό κέντρο παραγωγής μεγάλων χάλκινων τριπόδων, τους οποίους εξήγαγε στην Αργολίδα, στους Δελφούς και σε περιοχές σχετιζόμενες με την Κόρινθο, αφού η εξαγωγή των σικυωνικών προϊόντων γινόταν πιθανότατα μέσω του κορινθιακού εμπορίου.

Υπάρχουν μάλιστα σημαντικές ενδείξεις ότι η Σικυώνα βρέθηκε αρκετά πρώιμα σε έντονο εμπορικό ανταγωνισμό με το Αργος σε ό,τι αφορά την τελειοποίηση της τεχνικής και την προώθηση των μεγάλων χάλκινων τριπόδων, γεγονός μείζονος σημασίας, αν αναλογιστεί κανείς ότι, κατά την προνομισματική εποχή (πριν από τον 6ο αιώνα π.Χ.) του παραδοσιακού ανταλλακτικού εμπορίου, τα χάλκινα αυτά έργα λειτουργούσαν ως «σκευή-νομήματα». Δεν είναι άπιστο εδώ να θρискεται η ρίζα του ανταγωνισμού, που εξελίχθηκε σε έγχθρα, ανάμεσα στη Σικυώνα και το Αργος. Ο ανταγωνισμός αυτός υποδαυλίστηκε έντονα και από την πληθυσμιακή σύνθεση της Σικυώνας, αφού σε αυτήν είχε επιβιώσει ένας σημαντικός προ-δωρικός πληθυσμός που θρискόταν πάντα σε τριή με τον κυρίαρχο δωρικό. Είναι πολύ πιθανόν αρχικά η Σικυώνα να είχε περιέλθει στην κατοχή Δωριών από το Αργος και συνεπώς οι Αργεῖοι να θεωρούσαν ανέκαθεν την πόλη τμήμα της κληρονομιάς του ηρακλειδῆ Τημένου.

«ΜΥΘΟΛΟΓΙΚΟΣ» – ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Από τις πρώτες ενέργειες του Κλεισθένη μόλις έγινε τύραννος στη Σικυώνα ήταν να αντιμετωπίσει την επεκτατική «μυθολογική»

Κρήνη του ελληνιστικού Γυμνασίου της Σικυώνας.

Ο αργεῖος ἥρωας Αδράστος ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ κύρια «θύματα» τῆς ἀντι-αργεῖακῆς πολιτικῆς τῆς Κλεισθένη. Στὴν εἰκόνα ζωγραφικῆ ἀπεικόνιση τοῦ Αδράστου σε ἀγγεῖο τοῦ «ζωγράφου τοῦ Δαρείου».

πολιτική των Αργείων. Θεωρούσε πολύ σοβαρή την απειλή από το συνεχώς ανερχόμενο και ισχυροποιούμενο Αργος, το οποίο, άλλωστε, δεν έκρυβε τις ηγεμονικές του βλέψεις στην ευρύτερη περιοχή. Τις επεκτατικές τάσεις του Αργους στην Πελοπόννησο είχε διακρίνει πολύ καλά και η Σπάρτη, που ήλθε συχνά σε διένεξη μαζί του με μήλο της έριδος την περιοχή της Κυνουρίας. Το Αργος -αναμφίβολα μια από τις ισχυρότερες, μετά τη Σπάρτη και την Κόρινθο, δωρικές πολιτείες, ευρισκόμενη σε ιδιαίτερη ακμή, οικονομική και στρατιωτική, από τα μέσα του 8ου έως τα τέλη του 7ου αιώνα π.Χ.- δεν έπαυσε ποτέ να θεωρεί τη Σικυώνα ως μέρος της κληρονομιάς του ηρακλειδῆ Τημένου και, εκμεταλλευόμενο τη μυθολογική παράδοση, επιχείρησε να τη θέσει υπό τον άμεσο έλεγχό του.

Από τον Ηρόδοτο πληροφορούμαστε ότι «ο Κλεισθένης ήλθε σε πόλεμο με τους Αργεῖους», η έκβαση του οποίου δεν είναι βέβαιο εάν ήταν θετική για τη Σικυώνα, ενώ ούτε η πορεία των γεγονότων είναι γνωστή ή επακριβώς χρονολογημένη, παρότι υπολογίζεται στα πρώτα χρόνια της τυραννιάς του Κλεισθένη (600-595 π.Χ.). Ανεξάρτητα, πάντως, από την έκβασή της, αυτή η εμπόλεμη αναμέτρηση προκάλεσε σοβαρούς κλυδωνισμούς στην εσωτερική πολιτική ζωή της Σικυώνας, ενώ η πορεία των γεγονότων δείχνει πως η πόλη όχι μόνο διατήρησε την ανεξαρτησία της, αλλά αύξησε τη δύναμη και το γόητρό της. Εν μέσω της κρίσης και αμείωσης μετά την ένοπλη αναμέτρηση με το Αργος, ο Κλεισθένης έλαβε στη Σικυώνα μια σειρά από αντι-δωρικά μέτρα, που μόνο ως προπαγανδιστικά μπορούν να χαρακτηριστούν, σε μια προφανή απόπειρα να ξεριζώσει τα όποια μυθολογικά ερείσματα είχε το Αργος στην πόλη.

Απαγόρευσε, λοιπόν, στους ραψωδούς να διεξάγουν ποιητικούς αγώνες στη Σικυώνα εξαιτίας των ομηρικών επών, αφού σε αυτά μνηνόντο το Αργος και οι Αργεῖοι (Ηρόδοτος 5, 67). Ηδη, ο Αγαμέμνων στην «Ιλιάδα» παρουσιάζεται κύριος της Σικυώνας και οι διάδοχοί του διατήρησαν αυτήν την κυριαρχία. Πράγματι, η σημαντική θέση του Αργους στα έπη είναι αναμφισβήτητη, καθώς ο βασιλιάς του είναι ο αρχηγός των Αχαιών και ο όρος Αργεῖοι καλύπτει το σύνολο των Ελλήνων της εποχής. Το εγκώμιο προς το Αργος ήταν εξαιρετικά αισθητό στα έπη. Μάλιστα, το χαμένο έπος του «Κύκλου» «Θηβαῖς» άρχιζε με τον εξής στίχο: «Αργος αἶδε, θεά...».

Η πιο σημαντική, όμως, ενέργεια του Κλεισθένη ήταν η απομάκρυνση από τη Σικυώνα της λατρείας του Αδράστου, Αργεῖου ἥρωα που είχε λάβει μέρος στην εκστρατεία των «Επτά επί Θῆβας». Στο κέντρο της αγοράς της Σικυώνας υπήρχε ναός για τη λατρεία του ημίθεου Αδράστου και, όπως ήταν φυσικό, δεν μπορούσε να καταργήσει τη λατρεία χωρίς την άδεια του μεγαλύτερου θρησκευτικού κέντρου της εποχής, των Δελφών. Το ιερό, όμως, αρχικά τάχθηκε με το μέρος του Αργους. Το ισχυρό Αργος είχε, προφανώς, αρκετά ερείσματα και αίγλη στον ελληνικό κόσμο («γαῖης μέν πάσης τό Πελασγικόν Αργος ἀμεινον», Anthologia Graeca [ed. H. Beckby IV, Buch XIV, 73]: 206-208), ώστε ήταν φυσικό να έχει με το μέρος του το Μαντείο των Δελφών, το οποίο προέβη σε ευθεία και προσωπική επίθεση κατά του Κλεισθένη, αποδοκιμάζοντας με έ-

ναν χρησμό τις αντι-αργαϊκές ενέργειές του, και ειδικότερα αυτή που αφορούσε την κατάργηση του ήρωα Αδράστου. Ο χρησμός ήταν ο εξής: «Ο Αδράστος ήταν βασιλιάς των Σικυωνίων, ενώ εσύ είσαι δολοφόνος» (Ηρόδοτος 5, 67). Χαρακτηρίζοντας τον Κλεισθένη ως «δολοφόνο» των Σικυωνίων, στο πρωτότυπο κείμενο «λευστήρας» (= αυτός που φονεύει με λίθους), το ιερατείο των Δελφών υπονοούσε ευθέως ότι ο Κλεισθένης καταδίδε άγρια τους αντιφρονούντες πολίτες.

Ο Κλεισθένης όχι μόνο δεν έλαβε την άδεια πάσης της λατρείας του Αδράστου, αλλά υπέστη και την άγρια κριτική των Δελφών. Είναι φανερό ότι σε αυτήν την πρώτη περίοδο της τυραννίας του, ο Κλεισθένης δεν ασκούσε καμία επιρροή στο δελφικό ιερατείο, κατάσταση η οποία, ωστόσο, θα άλλαζε άρδην μετά τον Α' Ιερό Πόλεμο. Αλλά ο Κλεισθένης δεν φαίνεται να ποτήθηκε. Φρόντισε να μεταφέρει από τη Βοιωτία τα οστά ενός άλλου ήρωα, του Μελάνιππου, του χειρότερου εχθρού του Αδράστου, και επομένως του Αργούς. Ο Μελάνιππος είχε σκοτώσει επίσης στον πόλεμο των Επτά επί Θήβας τον αδελφό του Αδράστου Μηκιστέα και τον Τυδέα. Μάλιστα, αφιέρωσε τα οστά του στον χώρο του πρωταγίου και έκτισε τον χώρο της λατρείας του στην καλύτερα οχυρωμένη τοποθεσία της πόλης, δηλαδή σε πιο τιμητική θέση από εκείνη του Αδράστου που λατρευόταν στην αγορά. Στη συνέχεια, αφαίρεσε όλες τις θυσίες από τον Αδράστο και τις απέδωσε στον Μελάνιππο. Η κατάργηση της λατρείας του Αδράστου δεν ήταν εύκολη υπόθεση για τον Κλεισθένη, αν λάβει κανείς υπόψη ότι ο ήρωας ήταν αγαπητός στον λαό της Σικυώνας, ο οποίος εξυμνούσε τα πάθη του με χορούς τραγωδίας, τιμώντας έτσι τον Αδράστο και όχι τον θεό Διόνυσο. Ο Κλεισθένης επενέβη και σε αυτό το σημείο, και διέταξε οι τραγικοί χοροί να γίνονται προς τιμήν του Διονύσου και όχι του Αδράστου.

Τέλος, προέβη στη μετονομασία των τεσσάρων φυλών της Σικυώνας (της μιας προ-δωρικής και των τριών δωρικών) ώστε να μη είναι ίδιες με των Αργείων. Τους προ-δωρείς Αιγιαλείς («Γιδανθρώπους» όπως τους έλεγαν κοροϊδευτικά οι αντίπαλοί τους Δωρείς Σικυώνι-οι) τους μετονόμασε σε Αρχέλαους, «αρχηγό του λαού». Φαίνεται ότι ο Κλεισθένης υποστήριζε να συμπεριφέρονται αυτής της φυλής. Μετονόμασε επίσης τις τρεις δωρικές φυλές –Υλλείς, Πάφυλους και Δυμάνες–, αν και είναι μάλλον απίθανο να τους έδωσε τα ονόματα που αναφέρει ο Ηρόδοτος (5, 68), Υάτες («κάπροι»), Ονεάτες («γαϊδούρια») και Χοιρεάτες («γουρούνια»), αφού κάτι τέτοιο θα ήταν φανερά προσκλητικό για μεγάλο μέρος του πληθυσμού της Σικυώνας. Είναι πιθανότερο ότι τα ονόματα αυτά ήταν τα υβριστικά προσωνύμια που τους αποδόθηκαν από τους αντιπάλους τους. Σε κάθε περίπτωση, τα ονόματα δεν διατηρήθηκαν μετά τον θάνατο του Κλεισθένη.

Οι ενέργειες αυτές, και κυρίως η παράδοση μετονομασίας των φυλών, αποκτούν νόημα αν ενταχθούν στο πλαίσιο της γενικότερης εξωτερικής πολιτικής του Κλεισθένη εναντίον του Αργούς, αφού ένας μυθολογικός πόλεμος μαινόταν ανάμεσα στις δύο πόλεις κατά το πρώτο μισό του βίου π.Χ. Ο Κλεισθένης αντιλήφθηκε ότι ο Αργός χρησιμοποιούσε τη μυθολογική παράδοση ίδρυσης πόλεων (της Κορίνθου και της Σικυώνας, οι οποίες κατά την παράδοση είχαν κατοικη-

θεί μαζί από Δωρείς - βλ. Διόδωρος Σικελιώτης 7, 9) από Αργείους ήρωες ως προπαγανδιστικό εργαλείο για να επιβεβαιώσει τα όποια ηγεμονικά «δικαιώματά» του στη βορειοανατολική Πελοπόννησο και να νομιμοποιήσει πιθανό επεκτατικό του.

Μάλιστα, οι ανασκαφές στην Αγορά του Αργούς έφεραν στο φως τα υπολείμματα περιβόλου ενός «ηρώου των Επτά επί Θήβας», το οποίο, όπως προκύπτει από τις επιγραφές, ήταν σύγχρονο του Κλεισθένη. Πρέπει να θεωρηθεί απaráδεκτη από τον Κλεισθένη και από τη μερίδα των Σικυωνίων που τον υποστήριζε, η φιλοδοξία του Αργούς να εντάξει τη Σικυώνα σε μια σχέση ηητρόπολης-θυγατρικής πόλης. Επομένως, εξορίζοντας ο Κλεισθένης τους Αργείους ήρωες από την πόλη, απέρριπτε στην πράξη εκείνους ακριβώς τους ήρωες που το Αργός έθετε στο κέντρο του πολιτικού του χώρου, και στερούσε από τον αντίπαλο

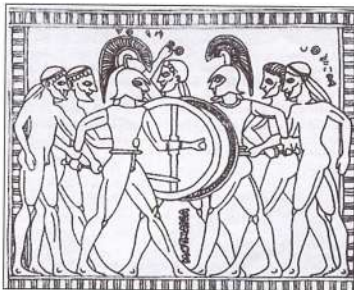
το πρόσχημα για επέμβαση, ενώ συγχρόνως αποδυνάμωνε τη φιλοαργαϊκή μερίδα στη Σικυώνα. Αυτός ο μυθολογικός πόλεμος –κατ' ουσίαν βαθύτατα ψυχολογικός– δεν άργησε τελικά να πάρει τη μορφή ένοπλης αναμέτρησης.

Α' ΙΕΡΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

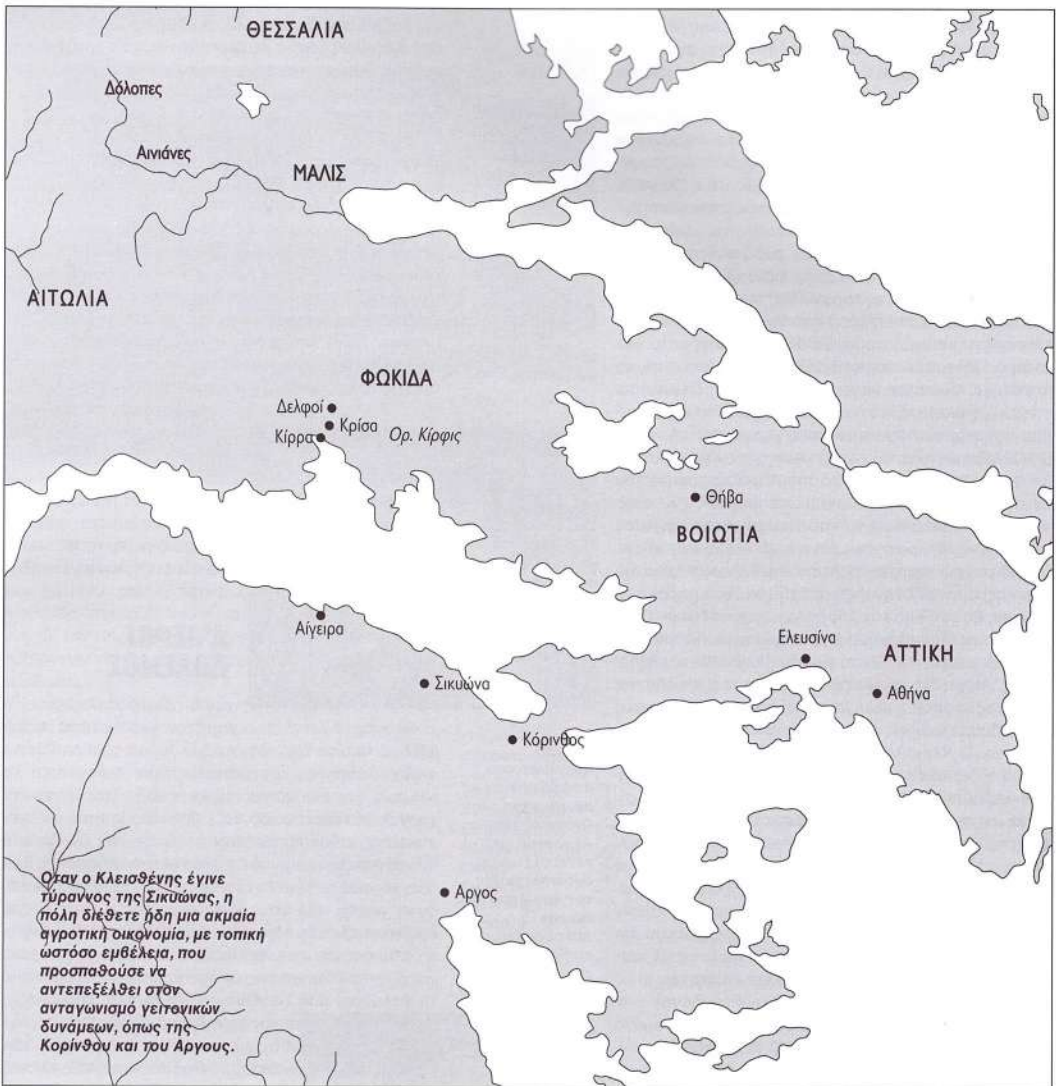
Ο Α' Ιερός Πόλεμος, ο πρώτος μιας σειράς πολέ-

μων με σκοπό τον έλεγχο του Ιερού του Απόλλωνα στους Δελφούς, πραγματοποιήθηκε πιθανότατα το 595 π.Χ. (αν και ορισμένοι ιστορικοί υποθέτουν τη χρονολογία περί το 585 π.Χ.). Ο πόλεμος ήταν η συνασπισμένη επίθεση των Αμφικτυόνων της Ανθής της Πύλης (των Θερμοπυλών) κατά της φωκικής πόλης Κρίσας, και αφορμή για το εξεσπασμό του αποτέλεσε η επιβολή φόρου από τους κατοίκους της Κρίσας στους προσκυνητές του Μαντείου των Δελφών. Η Κρίσα, η οποία βρισκόταν στην πεδιάδα κάτω από τους Δελφούς και είχε τον έλεγχο της πρόσβασης προς το Ιερό από τη θάλασσα, από τα νότια και τα δυτικά, επέβαλε εισφορά στους προσκυνητές που διέρχονταν από την πόλη τους με σκοπό να επισκεφθούν το μαντείο των Δελφών, προκαλώντας έτσι τη δυσφορία των ελληνικών πόλεων. Αρχικά, τα τέλη και οι δασμοί ήταν λιμενικοί (οπότε έθιγαν κυρίως τους επισκέπτες από το Ιόνιο αλλά και όσους ταξίδευαν διά θάλασσας από τη δυτική Ελλάδα και την Πελοπόννησο), εν συνεχεία όμως έγιναν κεφαλαίοι.

Ενδεικτικό της ισχύος της πόλης είναι το γεγονός ότι ο Κορινθιακός κόλπος παλαιότερα ονομαζόταν Κρισαίος. Την ίδια ανάπτυξη με την πόλη γνώρισε και ο λιμένας της, η Κίρρα, κοντά στις εκβολές του Πλειστού, λίγο ανατολικά της Ιτέας, ιδίως μετά τον μεγάλο ελληνικό αποικισμό προς τη Δύση. Κατά τον Εφορο, ο Δαύλιος, τύραννος της Κρίσας κατά τα μέσα του 7ου αιώνα, υπήρξε οικιστής του Μεταποντίου στον κόλπο του Τάραντα. Οσο ισχυρότερη και πλουσιότερη γίνονταν η Κρίσα, τόσο το Μαντείο αποδυναμούνταν διοικητικά

Αργυρό ανάγλυφο από ασπίδα οπλίτη απειρωμένη στην Ολυμπία, όπου ο Αδράστος (στο κέντρο) χωρίζει δύο πολεμιστές, τον Αμφιάραο (;) και τον Λυκούργο (;), οι οποίοι επίσης συγκρατούνται και από φίλους (575 - 550 π.Χ.).

και πρακτικά, οικονομικά και πολιτικά. Αναπτυσσόταν έτσι μια διαρκής αντίθεση ανάμεσα στη φωκική πόλη και στο Ιερό. Και αν και οι δωρεές προς τον θεό κατέφθαναν μεγαλοπρεπείς και αδιάκοπες, ακόμη και από δυνάστες της Φρυγίας και της Λυδίας, τα λοιπά εμπορικά και οικονομικά οφέλη τα καρπώνονταν οι Κρισαίοι, των οποίων το θάρρος και η επιρροή στη διοίκηση και, κυρίως, στη διαχείριση του Ιερού αυξανόταν ανάλογα προς την οικονομική ακμή τους. Ήταν, λοιπόν, φυσικό το Ιερό να επιδιώξει να ανακτήσει τη χαμένη του κυριαρχία. Η ανάπτυξη του Ιερού οφειλόταν ουσιαστικά στην πνευματική, ιδεολογική, πολιτική και οικονομική του ανεξαρτησία από οποιαδήποτε πόλη. Η βασική αυτή αρχή αποτέλεσε την απαρέγκλιτη πο-

λιτική του Μαντείου των Δελφών καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας του.

Σύμφωνα με μαρτυρία του ρήτορα Αισχίνη («Κατά Κτησιφώντος» 107), οι Κίρραιοι και οι Ακραγαλλίδες, που κατοικούσαν στην πεδιάδα της Κρίσας, ήταν «γέννη παρανομώτατα», τα οποία σεβούσαν προς το Ιερό των Δελφών «αρπάζοντας τα αφιερώματα που προορίζονταν για το Ιερό και συμπεριφερόμενα απρεπώς προς τους Αμφικτύονες». Όπως αναφέρει, επίσης, ο Αισχίνης, οι Αμφικτύονες, αγανακτισμένοι με τη συμπεριφορά των Κρισαίων, ρώτησαν το Μαντείο των Δελφών πώς έπρεπε να ενεργήσουν και με ποια «τιμωρία να τιμωρήσουν τους ασεβείς αυτούς ανθρώπους». Ο χρησμός που έλαβαν ανέφερε ότι έ-

πρεπε «να εκστρατεύσουν κατά των Ακραγαλλιδών και Κιρραίων, ημέρα και νύχτα, και αφού κυριεύσουν τον τόπο και σκλαβώσουν όλους, να αφιερωθεί η χώρα τους στον Πύθιο Απόλλωνα και στην Αρτεμη και στη Λητώ και στην Προναία Αθηνά και να μείνει ακαλλιέργητος, κανένας να μη την εκμεταλλεύεται ούτε αυτοί, ούτε και να αφήνουν κανένα άλλον να την καλλιεργεί».

Τα βαθύτερα αίτια του πολέμου, όμως, δεν ήταν αυτά που αναφέρει ο Αισχίνης. Εντοπίζονται στη διάθεση του ίδιου του Μαντείου να αποδεσμευθεί από την κηδεμονία της Κρίσας, στις φιλοδοξίες των Θεσσαλών και του τυράννου της Σικυώνας Κλεισθένη, και στα πολιτικά κίνητρα της ισχυρής αθηναϊκής οικογένειας των Αλκμεωνιδών.

Το Μαντείο των Δελφών είναι φανερό –και από όσα «προτείνει» ο χρησμός– πως επιθυμούσε να εκμεταλλεύεται για λογαριασμό του την εύφορη πεδιάδα της Κρίσας. Επιπλέον, σε μια εποχή που το Ιερό άρχιζε σταδιακά να εισέρχεται δυναμικά στη «διεθνή» σκηνή ως υπολογίσιμος παράγοντας, δεν ήταν δυνατόν να ανεχθεί την παρουσία μιας ισχυρής πόλης στο υπογάστριό του, η οποία αφενός του αποστερούσε σημαντικά έσοδα (από τις προσφορές των πιστών) και αφετέρου, με τη συνεχή απειλή που συνιστούσε, λειτουργούσε ως κηδεμόνας, γεγονός που έπληττε σοβαρά την ανεξαρτησία και κατ' επέκταση το πανελλήνιο κύρος του. Το Μαντείο εξέδωσε και άλλον σχετικό χρησμό, που καθιστά φανερή την πρόθεσή του να καταλάβει την Κρίσα και να φθάσει μέχρι την ακτή της Κίρρας. Ο χρησμός αυτός έλεγε προς τους Αμφικτύονες τις παραμονές της κήρυξης του πολέμου:

«Δεν θα μπορέσετε να κυριεύσετε αυτήν την πόλη και δεν θα γκρέμισετε τους πύργους της, προτού το κύμα της γαλανομάτας Αμφιτρίτης, θρυχώμενο στον μαύρο πόντο, σπάξει στο τέμενός μου.» (Ου πριν τήσδε πόλhos ερείψετε πύργον ελόντες, / πριν κεν εμω τέμενει κυανώπιδος Αμφιτρίτης / κύμα ποτικλύζη κελαδούν επί οίνοπα πόντον, Πausανίας, «Φωκικά» 37, 6).

Είναι φανερά τα ανταλλάγματα που ζητούσε το Ιερό από τους συμμάχους Αμφικτύονες. Εγιναν ακόμη σαφέστερα, όμως, όταν ο σοφός Σόλων εξήγησε τη βουλή του θεού, πείθοντας τους συμμάχους να αφιερώσουν στον θεό την περιοχή της Κίρρας ώστε να γειτνιάσει η θάλασσα με το ιερό του Απόλλωνα.

Το δελφικό ιερατείο επιθυμούσε διακαώς να αποσπαστεί από την κηδεμονία των Κρισαίων. Το Μαντείο, ωστόσο, δεν είχε τις δυνάμεις να διεξάγει μόνο του έναν πόλεμο κατά της Κρίσας. Παρότι στα τέλη του 7ου αιώνα π.Χ. οι Δελφοί είχαν αναμφίβολα τεράστια σπουδαιότητα και συσσωρευμένο πλούτο, δεν μπορούσαν να συγκεντρώσουν περισσότερους από 1.000 αξιόμαχους άνδρες. Χρειάζονταν συμμάχους. Είναι μάλιστα πιθανό να προσκάλεσαν τα μέλη της Αμφικτυονίας της Ανθήλης να συνέρχονται στον ναό του Απόλλωνα ώστε να χρησιμοποιούν την επιρροή της τελευταίας –και τη στρατιωτική ισχύ των μελών της– ως αντίβαρο στην κυριαρχία της Κρίσας στην περιοχή.

Πιο συγκεκριμένα, το Μαντείο έκρινε πρόνμια ότι

Ο αρχαϊκός ναός του Απόλλωνα στην αρχαία Κόρινθο. Παρά τα αντιθέτως λεγόμενα, η Σικυώνα ωφελήθηκε σημαντικά από την εμπορική ισχύ της γειτονικής Κορίνθου, μέσω της οποίας διακινούντο μεγάλες ποσότητες σικυωνίων προϊόντων (γάλλικων λεθίτων και αγγείων).

η απελευθέρωσή του μπορούσε να γίνει μόνο με την επίκληση εξωτερικής υλικής συνδρομής, η οποία όμως, ακριβώς για να μη επιβάλει νέες σχέσεις εξάρτησης, έπρεπε να είναι μακρινή και κατά προτίμηση συλλογική. Ετσι, αποτάθηκαν στην Αμφικτυονία της Ανθήλης στις Θερμοπύλες. Το ισχυρότερο τότε μέλος της Αμφικτυονίας ήταν οι Θεσσαλοί, που δέχθηκαν πρόθυμα να βοηθήσουν, επιδιώκοντας φυσικά να αυξήσουν την επιρροή τους προς το Ιερό και προς τη νότια Ελλάδα. Οι Θεσσαλοί είχαν εξελιχθεί κατά τα τέλη του 7ου αιώνα π.Χ. σε μία από τις μεγαλύτερες δυνάμεις του ελλαδικού χώρου. Η Θεσσαλική ομοσπονδία είχε δεσπόζουσα θέση στην Αμφικτυονία της Ανθήλης στις Θερμοπύλες, καθώς η πλειοψηφία των φυλών ήταν μέλη της. Εχοντας επικρατήσει στα γειτονικά κράτη των Μαλιετών, των Αιτιανών, των Περραιβών και των Δολόπων, είχαν εξασφαλίσει τον έλεγχο του Δελφικού Συμβουλίου και ήταν σε θέση να χρησιμοποιήσουν τη Δελφική Αμφικτυονία για δικούς τους σκοπούς. Κύριο εμπόδιο για τον έλεγχο του ίδιου του Μαντείου αποτελούσαν οι Φωκείς. Οι μόνες φωκικές

Πριν από τον Α΄ Ιερό Πόλεμο και τη συμμετοχή του Κλεισθένη σε αυτόν, το Μαντείο των Δελφών ήταν ιδιαίτερα εχθρικό έναντι στον Σικυώνιο τύρρανο. Μάλιστα, με χρησμό του το Ιερατείο είχε μιλήσει με θαρείς χαρακτηρισμούς για τον Κλεισθένη: «δόλιος», «φοβερός», «δραστήριος», «βιασιότατος» και «ωμότατος».

πόλεις που δεν είχαν ακόμα υποταχθεί στους Θεσσαλούς ήταν η Κρίσα και το επίνειό της Κίρρα. Ετσι, αναπόφευκτα, στις αρχές του δού αιώνα οι δύο ανταγωνιστές για τον έλεγχο του ναού του Απόλλωνα -η θρησκευτική ένωση της Αμφικτυονίας και η πόλη της Κρίσας- ήλθαν σε ρήξη.

Οι Θεσσαλείς ήταν πολύ πρόθυμοι να τεθούν επικεφαλής του πολέμου που κήρυξαν οι Αμφικτύονες εναντίον της Κρίσας, με τη δικαιολογία που τους έδωσε η τελευταία παραβιάζοντας για άλλη μια φορά το ιερό έδαφος των Δελφών. Το Μαντείο, όμως, επέδωκε με κάθε τρόπο συλλογική ηγεσία των συμμαχικών δυνάμεων κατά της Κρίσας. Ετσι, πέτυχαν στις δυνάμεις των συμμάχων να συνασπιστούν και οι Αθηναίοι με επικεφαλής τον Αλκμέων, ο οποίος αποζητούσε κάθαρση από το «κυλώνειο άγος» που είχε υποπέσει η οικογένειά του μια γενιά νωρίτερα.

Οι Αθηναίοι, μετά από γνωμοδότηση και του Σόλωνα, αποφάσισαν και αυτοί να εκστρατεύσουν «κατά των ασεβών». Είναι φανερό ότι ούτε η Αθήνα ήθελε να μείνει έξω από το «παιχνίδι» άσκησης επιρροής στο Μαντείο. Στην ίδια γραμμή βρέθηκε και ο Κλεισθένης, που κατάλαβε αμέσως τι διακυβευόταν. Η συμμετοχή του διέυρνε ακόμη περισσότερο τη συμμαχία, και έ-

ται οι Δελφοί δέχθηκαν αμέσως τη συμμετοχή του Σικυώνιου τυράννου, εναντίον του οποίου είχαν καταφερθεί τόσο σκληρά πριν από λίγο καιρό. Έτσι, στους έως τότε δύο επικεφαλής, τον Θεσσαλό Ευρύμαχο από τη δυναστεία των Αλευάδων της Λάρισης, και τον Αθηναίο Αλκμέωνα, προστέθηκε ο Κλεισθένης. Μάλιστα ο Παισανίας («Φωκικά» 37, 6) αναφέρει ότι «οι Αμφικτύονες αποφάσισαν να κάνουν πόλεμο προς τους Κιρραίους, του οποίου την αρχηγία την έδωσαν στον τυράννο της Σικυώνας Κλεισθένη και κάλεσαν από την Αθήνα και τον Σόλωνα για να τους συμβουλευτεί». Αν η μαρτυρία είναι ακριβής, τότε φαίνεται πως οι ιερείς των Δελφών είχαν διαβλέψει τις επεκτατικές διαθέσεις των Θεσσαλών και επιχειρήσαν να αντισταθίσουν την πληθωρική τους παρουσία στην επιχείρηση παραχωρώντας την αρχηγία σε κάποιον από τον οποίον δεν κινδύνευαν, στον Κλεισθένη.

Ο Κλεισθένης δεν έχασε την ευκαιρία να σταθεροποιήσει τη θέση του στον ελληνικό κόσμο και συγχρόνως να εξασφαλίσει την υποστήριξη του Μαντείου των Δελφών. Επιπλέον, ήταν μια καλή ευκαιρία να απαλλαγούν οι Σικυώνιοι από τους Κιρραίους πειρατές, οι οποίοι δρούσαν στον κόλπο και είχαν εξελιχθεί σε μάλιστα για τα εμπορικά συμφέροντα της ανερχόμενης οικονομίας της Σικυώνας. Επικεφαλής ισχυρής στρατιωτικής δύναμης, πέρασε στην απέναντι πλευρά του κόλπου και συμπαράταχθηκε με τους συμμάχους.

Από τις πηγές συνάγεται πως ο πόλεμος διήρκεσε δέκα έτη. Η Κίρρα πολιορκήθηκε από στεριά και θάλασσα και τελικά υπέκυψε, όταν οι πολιορκητές δηλητηρίασαν τις πηγές που τροφοδοτούσαν με νερό την πόλη. Οργανωτής αυτού του σχεδίου φαίνεται πως ήταν ο Κλεισθένης της Σικυώνας, αν και ο Παισανίας αναφέρει πως ήταν ο Σόλων («Φωκικά» 37, 7-8). Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, η Κίρρα πολιορκήθηκε κατά τα έτη 592-590 π.Χ. Ο αποκλεισμός από τη θάλασσα που επέβαλε ο στόλος των Σικυώνων στους Κιρραίους, τους ανάγκασε να εγκαταλείψουν την πόλη και να οχυρωθούν στο όρος Κίρφη πάνω από την Κίρρα, κοντά στη θέση της φωκικής πόλης Εχεδάμειας. Υστερα από αντίσταση μερικών χρόνων, τελικά υπέκυψαν.

Ο πόλεμος έληξε με πλήρη καταστροφή της Κρίσας, σε εφαρμογή της χρησιμοδότησης του Θεού, καθώς αυτό έκριναν ως αποτελεσματικότερο οι Αμφικτύονες προκειμένου να μη μπορέσει ποτέ στο μέλλον να απειληθεί την ανεξαρτησία του Ιερού. Η πόλη εκθεμελιώθηκε και οι κάτοικοι της θανατώθηκαν. Η πεδιάδα της Κρίσας, το περίφημο Κρισαίο Πεδίο, αφιερώθηκε στον Απόλλωνα, ενώ βαριά κατάρα απαγγέλθηκε εναντίον όποιου θα επιχειρούσε να την καλλιεργήσει: «Αν κανείς ήθελε να παραβεί αυτά ή πόλις είναι ή ιδιώτης ή λαϊκός όμιλος, να έχει την κατάρα του Απόλλωνα και της Λητούς και της Αθηνάς Προνοίας [...] Μήτε η γη τους να καρποφορεί, μήτε οι γυναίκες τους να κάνουν παιδιά που να τους μοιάζουν αλλά τέρατα, μήτε τα ζωντανά τους να γεννούν φυσιολογικά, ούτε να νικούν στον πόλεμο, ούτε να βρίσκουν το δίκιο τους στα δικαστήρια, ούτε στις αγοραπωλησίες τους να επιτυγχάνουν, και να καταστραφούν ολότ'ετα και αυτοί και το σπικτικό τους και να χαθεί η γενιά τους. Και ποτέ να μη γίνουν δεκτές οι θυσίες τους από τον Απόλλωνα, ούτε από την Αρτεμη, ούτε από τη Λητώ, ούτε από την Αθη-

νά Προνοία» (Αισχίνης, «Κατά Κτηφιώντος» 108). Το λάμνι της Κρίσας για χρόνια είχε τη φήμη του «καταραμένου και του αφορισμένου».

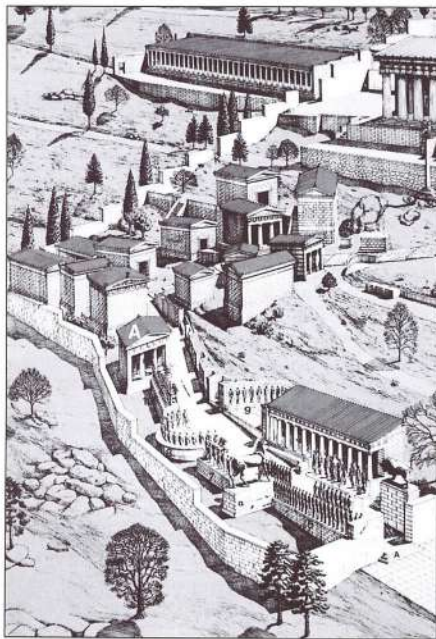
Οι Δελφοί ανεξαρτητοποιήθηκαν. Επαύσαν να κατατάσσονται στα μέλη της παλιάς φυλετικής τους ομάδας, τους Φωκείς, και απείχαν από οποιαδήποτε ένωση, αποκτώντας έτσι ένα είδος πανελληνίου καθεστώτος μέσω της ενδοφυλετικής δομής της Αμφικτυονίας. Ταυτόχρονα, διατήρησαν τον πλήρη έλεγχο του ίδιου του Μαντείου. Έτσι το πυθικό Μαντείο αναγνωρίστηκε ευρύτερα ως το μεγαλύτερο κέντρο του είδους στον ελληνικό κόσμο. Η χρησμηκή επικύρωση του Μαντείου έγινε σχεδόν αυτονόητη για μεγάλες αποφάσεις ή επιχειρήσεις (ίδρυση αποικίας, διεξαγωγή πολέμου κλπ.). Δηλωτικό του κύρους του Μαντείου είναι το γεγονός ότι στην Αθήνα ο Σόλωνας υποστηρίχθηκε από τον Απόλλωνα στο νομοθετικό του έργο, κάτι που σίγουρα σχετίζεται με την ενεργό συμμετοχή του στον Ιερό Πόλεμο. Ωφελημένοι γήγαυα θέβαια και οι Θεσσαλοί, που κυριάρχησαν στη Φωκίδα και παρέμειναν κύριοι της περιοχής για 20 ακόμα χρόνια μέχρι να ηττηθούν από τους Βοιωτούς και να αποσυρθούν τελικά και από τη Φωκίδα. Παράλληλα, οι δεσμοί μεταξύ των φωκικών πόλεων ενισχύθηκαν περισσότερο τα επόμενα χρόνια, με αποτέλεσμα να αντιμετωπίσουν από κοινού τους Θεσσαλούς στη μάχη της Υμπολής το 510 π.Χ., όπου επικράτησαν και απαλλάχθηκαν από την απειλή των Θεσσαλών.

Ιδιαίτερα ωφελημένος αποδείχθηκε πάντως και ο Σικυώνιος τυράννος. Η πρωταγωνιστική συμμετοχή του Κλεισθένη στη νίκη των συμμάχων κατά των Κρισαίων είχε ως αποτέλεσμα τόσο την καταξίωσή του στον ελληνικό κόσμο όσο και την έναρξη μιας περιόδου στενών δεσμών του με τους Δελφούς και την Αμφικτυονία της Ανθήλης, αλλά και με την Αθήνα. Είναι μάλλον ορθή η άποψη ότι τα κίνητρα για τη συμμετοχή του Κλεισθένη σε αυτόν τον πόλεμο, που οδήγησε στην καταστροφή της Κρίσας, δεν ήταν τόσο επεκτατικά. Αντίθετα, η κίνησή του αυτή απέβλεπε μάλλον στο να συμπλιωθεί με το Δελφικό Ιερό, τη μεγάλη θρησκευτική και πολιτική δύναμη της εποχής. Με την υποστήριξη του Μαντείου, θα μπορούσε πλέον ευκολότερα να προωθήσει τα σχέδιά του στη Σικυώνα και να εδραιώσει τη θέση του σε πανελλήνιο επίπεδο.

Ο Κλεισθένης, που πήρε το ένα τρίτο από τα λάφυρα, δεν άφησε ανεκμετάλλευτη τη νίκη του αυτή, και έ-

*Ανάγλυφη
μετόπη από το
ίδιο αρχαίο
οικοδόμημα του
«μονόπτερο»
του Κλεισθένη
με παράσταση
του καλυδωνίου
κάπρου.*

Μετά τη νίκη του σε αρματοδρομία στα Πύθια, που διεξήχθησαν σε ανάμνηση της νίκης των συμμάχων στον Α' Ιερό Πόλεμο, και με τα λάφυρα από τη μάχη, ο Κλεισθένης οικοδόμησε στους Δελφούς μια θόλο και ένα «μονόπτερο» στη θέση όπου αργότερα ιδρύθηκε ο περίφημος Θησαυρός των Σικυωνίων (Α στην αναπαράσταση) στην Ιερά Οδό του τεμένους του Απόλλωνα στους Δελφούς.

γάρ τήν των Πυθίων θέσιν εν Σικυώνι Αδράστω, ποιητικήν άγων αδειάν, Κλεισθένης αυτά διαθέντος», Σχολ. Πινδάρου, «Νεμεόνικος» ΙΧ). Δεν μπορεί να αποκλειστεί πάντως η υπόθεση ότι ο πολέμιος της παράδοσης και της λατρείας του Αδράστου Κλεισθένης αναδιόργανωσε και οικειοποιήθηκε τους παλαιότερους Αγώνες, των οποίων ιδρυτή η παράδοση θέλει τον Αδραστο (Λεκατσάς χ.χ.: 241). Και αυτή η διπλή παράδοση συνδέεται μάλλον με την επαμφοτερίζουσα άποψη των Σικυωνίων όσον αφορά τη στάση που έπρεπε να τηρήσουν απέναντι στο Άργος και στις παραδόσεις που συνέδεαν τις δύο πόλεις κατά το παρελθόν. Η αντι-αργειακή πολιτική του Κλεισθένη δεν ήταν χωρίς αντιδράσεις.

Ο Κλεισθένης κατόρθωσε να κερδίσει την εύνοια του Ιερού των Δελφών, που βρισκόταν πια υπό «νέα διαχείριση». Ετσι, ενώ πριν από το 595 π.Χ. οι Δελφοί είχαν φιλικές σχέσεις με τον Κύψελο και απρόκαλυπτα εχθρικές με τον Κλεισθένη, μετά το 590 π.Χ. άρχισαν να αντιμετωπίζουν εχθρικά το καθεστώς της Κορίνθου, ενώ ο Κλεισθένης απέκτησε μια πληθωρική παρουσία στο Ιερό, αγωνιζόμενος στα Πύθια, κτίζοντας ναούς και πραγματοποιώντας πλούσιες δωρεές. Η παλαιά άποψη του Ιερού περί του «δολοφόνου» Κλεισθένη είχε πλέον λησμονηθεί.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΕ ΣΥΝΟΙΚΕΣΙΑ

Με το γόητρο στα ύψη και με τη φήμη του εξαπλωμένη σε όλον τον ελληνικό κόσμο –μια φήμη την οποία σίγουρα όφειλε και στο δελφικό ιερατείο– ο Κλεισθένης είχε κατορθώσει να προβληθεί ως ηγεμόνας υπολογίσιμης δύναμης. Όταν, το 576 π.Χ., κέρδισε άλλη μια αρματοδρομία, αυτή τη φορά στην Ολυμπία, αποφάσισε να τη γιορτάσει με τον πιο λαμπρό τρόπο, αναγγέλοντας τους γάμους της κόρης του Αγαρίστης, γεγονός το οποίο επίσης εντάσσεται στην εξωτερική πολιτική του τυράννου. Ο κατάλογος των μνηστήρων που παραθέτει ο Ηρόδοτος (13 μνηστήρες από 12 πόλεις, όλοι γόνι οι ευγενών οικογενειών), ακόμη κι αν φερωθεί υπερβολικός, αποκαλύπτει εύγλωττα αφενός τη φήμη του μαικηνά Κλεισθένη και τις εκτεταμένες διπλωματικές του σχέσεις με τις άλλες πόλεις (από τη Θεσσαλία έως την Ηπειρο και τις ακτές της Αδριατικής) και αφετέρου την πάγια βουλήσή του να διαπρέψει σε έναν κόσμο πέρα από τα όρια της πόλης του (όπως έπραξε και με τους Ολυμπιακούς Αγώνες) και να εκμεταλλευτεί το κύρος του.

Τελικά, ανάμεσα στους δύο επικρατέστερους υποψηφίους, τους Αθηναίους Μεγακλή και Ιπποκλείδη, ο Κλεισθένης επέλεξε τον Μεγακλή, γιο του Αλκμέωνα, εγκαινιάζοντας μια συμμαχία με την Αθήνα. Εντούτοις είναι μάλλον σημαντική η επισήμανση του Ηροδότου (6, 128) ότι ο Ιπποκλείδης, που ηττήθηκε κατά τη δοκιμασία της επιλογής, «από την καταγωγή του συγγένευε με τους Κυψελίδες της Κορίνθου». Να κρύβεται, άραγε, πίσω από την απόρριψη του «Κυψελίδη» Ιπποκλείδη, μια υποδόσκουσα αντίθεση ανάμεσα στον Κλεισθένη και στην Κόρινθο;

Προς επίρρωση μιας τέτοιας υπόθεσης έρχεται και η μαρτυρία του Νικόλαου Δαμασκηνού, σύμφωνα με

το, όταν το 582 κέρδισε στα πρώτα Πύθια, που οργανώθηκαν στους Δελφούς μετά τον Α' Ιερό Πόλεμο σε ανάμνηση της νίκης κατά της Κρίσας, λαμβάνοντας το δάφνινο στεφάνι στην πρώτη αρματοδρομία που διεξήχθη στον νέο ιππόδρομο που κατασκευάστηκε στην πεδιάδα της Κρίσας, γιόρτασε το γεγονός οικοδομώντας στους Δελφούς μια «Θόλο» και ένα «μονόπτερο» στη θέση όπου αργότερα θα αναγειρόταν ο περίφημος Θησαυρός των Σικυωνίων. Μετάφραση από αυτό το παλαιότερο κτίσμα δείχνουν ότι οι Σικυώνιοι τεχνίτες της εποχής του Κλεισθένη διακρίνονταν στην τέχνη τους και στην τεχντροπία σε πανελλήνιο επίπεδο. Στην ίδια τη Σικυώνα κατασκεύασε με τα λάφυρα της εκστρατείας μια αναμνηστική στοά κοντά στο πολιτικό κέντρο της πόλης και καθιέρωσε Πυθικούς Αγώνες, με διαγωνισμούς μουσικούς, γυμνικούς και ιππικούς, οι οποίοι κατά περίεργο τρόπο συνδέθηκαν αργότερα με τον μισητό ήρωα Αδραστο. Ο Πίνδαρος («Νεμεόνικος» ΙΧ, 1 & 17-22) παρουσιάζει ως ιδρυτή των Πυθικών Αγώνων στη Σικυώνα τον Αδραστο, αλλά θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι ο ποιητής συνέθεσε τους ύμνους του όταν η δημοτικότητα των τυράννων είχε αρχίσει να φθίνει από καιρό. Ο Σχολιαστής του Πινδάρου σπεύδει να εξηγήσει ότι η αναφορά στο όνομα του Αδράστου γίνεται «ποιητική αδεία» και ότι οι αγώνες είχαν ιδρυθεί από τον Κλεισθένη («ανατίθησι

Η Θόλος του Κλεισθένη στους Δελφούς (αναπαράσταση).

Σύγχρονη αναπαράσταση οπλίτη που φέρει το έμβλημα των Αρχέλαων της Σικυώνας (Βρετανική Ένωση Οπλιτών).

τον οποίο ο Κλεισθένης είχε κατόρθωσε να γίνει τυράννος παραγκωνίζοντας από την εξουσία τον Ισόδημο, με την κατηγορία ότι ο τελευταίος συνωμοτούσε με τους Κυβελίδες της Κορίνθου. Φαίνεται πως οι όποιες καλές σχέσεις της Σικυώνας με τη γειτονική Κόρινθο δεν στερούντο χαυποψιάς. Σε κάθε περίπτωση, ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ότι η Σικυώνα χρωστούσε σημαντικό μέρος της οικονομικής της άνθησης στις σχέσεις της με την Κόρινθο, καθώς οι Κορίνθιοι έμποροι διακινούσαν στις αγορές –που ελέγχονταν από τους ίδιους– τα αγγεία και άλλα προϊόντα των Σικυώνων. Πάντως, η επιλογή του Αθηναίου γαμπρού συνέβαλε επίσης στην αύξηση της φήμης της Σικυώνας. Ο Ηρόδοτος επισκομεί την μεγάλη σημασία αυτού του γάμου αναφέροντας ότι ο Κλεισθένης ο Σικυώνιος ήταν ο παππούς του μεγάλου άνδρα του αθηναϊκού κράτους, του Κλεισθένη, του ανθρώπου δηλαδή που καθιέρωσε με τη δημιουργία των νέων φυλών το δημοκρατικό πολίτευμα.

Ιδιαίτερα σημαντική για την κατανόηση της εξωτερικής πολιτικής του Κλεισθένη είναι η παρατήρηση ότι στον κατάλογο των μνηστήρων περιλαμβάνονταν άνδρες από πόλεις της δυτικής Ελλάδας ενώ απουσιάζουν υποψήφιοι από την ανατολική πλευρά του Αιγαίου, υποδεικνύοντας ότι τα συμφέροντα του Κλεισθένη βρίσκονταν στη Δύση –γεγονός που φωτίζει ακόμη περισσότερο την επέμβασή του κατά της Κρίσας. Πάντως, ο προσανατολισμός προς τη Δύση ήταν από κάθε άποψη ένα φυσικό αποτέλεσμα, και ως εκ τούτου η συνεργασία του Κλεισθένη με την Αθήνα προσέφερε νέες δυνατότητες και διεξόδους για μια ανάλογη δραστηριότητα προς την Ανατολή. Σε αυτό το πλαίσιο μπορούν ενταχθούν οι γάμοι της κόρης του Αγαρίστης με σημαίον μέλος της αθηναϊκής αριστοκρατίας.

Στην εξωτερική πολιτική του Κλεισθένη αναδεικνύεται με αποφασιστικό τρόπο η άποψη στην οποία

εμμένει ο Ηρόδοτος, δηλαδή στην εχθρότητα του απέναντι στο Αργός και στην προσπάθειά του να θέσει τέλος στην υπό διαμόρφωση «αργειακή ηγεμονία» στη βορειοανατολική Πελοπόννησο που είχε εγκατασταθεί επί Φειδωνα. Δεν είναι γνωστή η έκταση που είχε ο πόλεμος του Κλεισθένη εναντίον του Αργούς. Ολα όμως δείχνουν ότι ο τυράννος της Σικυώνας κατάφερε να ωφεληθεί από την παρακμή της Κορίνθου και να ενισχυθεί υπέρμετρα από τη συμμετοχή του στον Ιερό Πόλεμο. Η συμμετοχή, άλλωστε, των Κορινθίων και των Σικυωνίων στην Πελοποννησιακή Συμμαχία των Λακεδαιμονίων σχετίζεται προφανώς με τον ανερχόμενο αργεϊκό κίνδυνο.

Το τυραννικό καθεστώς της Σικυώνας διατηρήθηκε λίγα χρόνια μετά τον θάνατο του Κλεισθένη και καταλύθηκε από τους Σπαρτιάτες το 550 π.Χ. Αναμφίβολα, ο Κλεισθένης είχε κατορθώσει να μεταμορφώσει τη μικρή Σικυώνα από ένα βιοτεχνικό και γεωργικό κέντρο σε μια πόλη με διεθνή σπουδαιότητα και ακτινοβολία. ■

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- (1) Αισχίνης: ΚΑΤΑ ΚΤΗΣΙΦΩΝΤΟΣ, εκδ. Ι. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα.
- (2) Andrewes A.: Η ΤΥΡΑΝΝΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ, ελλ. μτφρ. εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα, 1992.
- (3) Bengtson H.: ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, ελλ. μτφρ. εκδ. Μέλισσα, Αθήνα, 1991.
- (4) Boardman J.: ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΗΝ ΥΠΕΡΠΟΝΤΙΑ ΕΞΑΠΛΩΣΗ ΤΟΥΣ, ελλ. μτφρ. εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα, 1996.
- (5) Botsford G. W., Robinson, C. A.: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ, ελλ. μτφρ. εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 1979.
- (6) Bury, J. B., Meiggs, R.: ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, τομ. Α', ελλ. μτφρ. εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1978.
- (7) Finley M. I.: ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ, ελλ. μτφρ. εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα, 1988.
- (8) Forrest W. G.: BCH 80, 1956: 33-52.
- (9) Forrest W. G.: Η ΓΕΝΕΣΗ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΪΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ. Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ, 800-400 π.Χ., ελλ. μτφρ. εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα, 1994.
- (10) Λεκατσάς, Π.: ΠΙΝΔΑΡΟΣ. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ, εκδ. Δίφρος, Αθήνα, χ.χ.
- (11) Lézine-Βελισσαροπούλου, Β.: ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ: Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΪΚΗΣ ΤΥΡΑΝΝΙΑΣ, εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα, 2002.
- (12) Mosse C.: ΟΙ ΤΥΡΑΝΝΟΙ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ, ελλ. μτφρ. εκδ. Αστυ, Αθήνα, 1989.
- (13) Mosse C.: Η ΑΡΧΑΪΚΗ ΕΛΛΑΔΑ: ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΜΗΡΟ ΩΣ ΤΟΝ ΑΙΣΧΥΛΟ (8ος – 6ος αιώνας π.Χ.), ελλ. μτφρ. εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα, 2001.
- (14) Mosse C., Schnapp-Gourbeillon, A.: ΕΠΙΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (2000 – 31 π.Χ.), ελλ. μτφρ. εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα, 2004.
- (15) Οικονομίδου Μ.: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ: ΑΡΧΑΙΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1996.
- (16) Osborne R.: Η ΓΕΝΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (1200-479 π.Χ.), ελλ. μτφρ. εκδ. Οδυσσεύς, Αθήνα, 2000.
- (17) Parke H.W.: ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΜΑΝΤΕΙΑ, εκδ. Καρδαμίτσα 1979.
- (18) Pariente A.: «Le monument argien des 'Sept contre Thèbes'», στο Pierat M. (ed.), POLYDIPSION ARGOS. ARGOS DE LA FIN PALAIS MYCENIENS A LA CONSTITUTION DE L'ETAT CLASSIQUE (Actes du colloque de Fribourg, 1987), 1992.
- (19) Πausanίας: ΕΛΛΑΔΟΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΙΣ (ΦΩΚΙΚΑ), Εκδοτική Αθηνών.
- (20) Polignac, de, Fr.: Η ΓΕΝΕΣΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΛΗΣ, ελλ. μτφρ. εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα, 2000.
- (21) Schuller, W.: ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, ελλ. μτφρ. εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα, 1999.
- (22) Σακελλαρίου, Μ.: «Η ακμή του αρχαϊκού ελλητισμού. Οικονομική, κοινωνική και πολιτική εξέλιξη των ελληνικών κρατών», ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ, τ. Β', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1971.